

Izvorni znanstveni rad
UDK 886.2-02 KUNIĆ 850.09»18«
Primljeno: 29.11.1995.

Slavica Stojan

Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik

RAJMUND KUNIĆ U TALIJANSKOJ KNJIŽEVNOJ KRITICI 19. STOLJEĆA

U radu se iznose stavovi Francesca Marije Appeninija i Nikole Tommasea te još nekolicine talijanskih književnih kritičara i povjesničara 19. stoljeća koji su vrednovali poetiku Kunićevih autorskih stihova te njegovih pjesničkih prijevoda.

U vrijeme kad Rajmund Kunić živi i djeluje u talijanskim gradovima, prije svega u Rimu u 18. stoljeću, Italija je u punini živjela svoju književnu Arkadiju. Odvraćajući oči od svagdanjega života, arkadijski pisci gradili su apstraktne teme, bavili se antiknim svijetom. I obrazovni je sustav imao za temelj izučavanje starih jezika i stare kulture, a književni stvaraoci nalazili su uzore u klasičnoj književnosti. Kulturno ozračje razdoblja Arkadije obilježavaju povjesničari, eruditi, kritičari, komentatori i prevoditelji, a njihova djela prožimali su heroizam, idila i elegija. Ove značajke književnih oblika potrajale su dugo zašavši već i u 19. stoljeće, bez naznake oživljavanja »u konvencionalnoj maniri koja se kitila idealom savršene forme«, kako je to animozno protumačila talijanska 19-stoljetna književna kritika, odnosno njezin najznamenitiji predstavnik Francesco de Sanctis. Nesklonost 19-stoljetne književne kritike prema književnom stvaralaštvu klasicista, prije svega pjesnika Arkadije, zadržala se do u duboko 20. stoljeće. Tek je suvremeni pristup tom razdoblju književnog stvaralaštva priznao važnost nastojanju da kultura iziđe iz onoga što je nazivano »bagattelle sonore«, čvrstu povezanost među književnicima i intelektualcima koja je pridonijela rasprostranjenosti kulturnog ozračja i njegovu značajnom utjecaju u javnosti, unatoč činjenici da je arkadijska poezija bila prije svega aristokratski čin. Stvarati poeziju značilo je više nego ikad ranije tijesnu povezanost s dobrom naobrazbom, a pisanje enkomijastičnih i prigodnih stihova bilo je dio društvenog ponašanja određenog društvenog sloja, što se s vremenom, istina, izmetnulo u smiješnu maniru stvorivši cijeli društveni sloj pjesničkih obrtnika koji su bili u stanju sastaviti sonet ili pjesmu.

Razdoblje Arkadije oblikovalo je, međutim, u Italiji skupinu intelektualaca koja je došla u kontakt sa suvremenom europskom mišlju, razmjenjujući poslanice sa strancima, putujući u inozemstvo i šireći kozmopolitizam, koji postaje osobito znakovit u drugoj polovici 18. stoljeća oblikovanjem novog liberalnog mentaliteta i kartezijskog racionalističkog i klasicističkog duha, koji se očitovao redukcijom osjećajnosti i sentimentalnih pobuda, kao i reformama u politici, ekonomiji, kulturnom životu te reformi jezika (od »delirija« seicenta), potom reformi komedije a zatim i poezije (od »lošeg« manirističkog utjecaja).

U arkadijskom svijetu fantazije, poezije i mita Kunićevo pjesničko stvaralaštvo i pjesnički prijevodi bili su prihvaćeni kao istinski klasicistički literarni doživljaj. Divili su mu se članovi učenih društava i akademija *Infecondi*, *Arcadi*, *Occulti*, suvremeni pisci, njegovi biografi,

sastavljači elogija i epigrafa, potpisnici aprobacija njegovih knjiga, njegovi učenici: Metastasio, knez Agostino Chigi, knez Baldassare Odescalchi, monsinjor Gioacchino Tosi, Lodovico Muratori, Scipione Maffei, Gian Battista Rosani, Stephano Antonio Morcelli, Gian Vincenzo Gravina, Giuseppe Marotti, Eustachio Manfredi, braća Appendini, a da i ne spominjemo njegove sugrađane u Dubrovniku: Bernarda Zamagnu, braću Antuna i Toma Chersa, braću Stulli, braću Luka i Miha Sorgo, kanonika Radelju, franjevca Albertinija, dominikanca Andela Maslaća i mnoge druge, kao što je i on slavio znamenita imena među svojim suvremenicima, prije svega u Italiji, od kojih su mu neki bili i dobri prijatelji: Cimarosa, Canova, Alfieri, Metastasio, Minzoni, Maffei, Venini, Pompei, Pindemonte, potom Boškovića, Staya i Zamagnu, a osobito među njima one koji su bili primljeni u arkadsku akademiju: Metastasija, Alfierija i Montija te njihova djela.

Kunićeva izdanja prijevoda grčkih pjesnika, *Ilijade*, vlastitih epigrama i elegija u razdoblju od 1756. do 1830. godine bila su popraćena glamuroznim riječima pohvala i isticanja neprolazne slave njegove pjesničke dikcije te uzorna klasičnog stila.¹ Tako je Marotti, kao njegov dobar poznavalac i učenik, u izdanju Teokritovih idila u Rimu 1799. godine, pohvalio Kunićevu vještinu prevođenja te eleganciju njegovih stihova na latinskom jeziku. »Interpretatio Cuniciana« za njega znači savršenstvo pjesničkog prijevoda koji je sačuvala duh originala.²

Rimski tiskar Barbiellini izdao je 1771. Kunićevu knjigu prijevoda iz palatinske antologije *Anthologica sive epigrammata anthologiae Graecorum selecta uz approbationes* Antonija Seraffija i Nicola Ferrarija, u kojima ističu autorovu vještinu u latinskom i grčkom jeziku.

Isti Seraffi piše predgovor i bečkom izdanju Kunićeva prijevoda *Ilijade* iz 1784. godine, ne štedeći pohvala Kunićevu stilu i vrijednosti njegovih grčko-latinskih prijevoda, ističući i to da je u prijevodu nastojao ublažiti ona mjesta koja su sablažnjiva prema kršćanskom moralu. Scipione Maffei nazvao je Kunića »slavnim«, također imajući na umu, prije svega, njegova prevodilačka ostvarenja.³

U tom prijelaznom razdoblju stvaraju Kunićevi suvremenici Metastasio, Goldoni i Alfieri, književnici čije se stvaralaštvo bitno razlikuje od ostalih klasicista. Tako se Metastasiju, također rođenom i odgojenom na starim idejama, na grčkom i latinskom, poezija postavši sredstvom pretvorila u melodiju. Goldoni, nazvan Galilejem književnosti, za razliku od Kunića s oskudnom klasičnom kulturom, bio je nespupana duha, pa je stoga i njegova umjetnost oslobođena od klasicističke natprirodnosti, deklamatorskog i retoričnog. Treći je bio Vittorio Alfieri, Kunićev poznanik s književnih sijela u raskošnome salonu gospođe Pizzelli, nazivan antitezom Metastasija jer je za razliku od njega pisao tragedije. Alfieri također proučava antiku, ali u njega se vraća domoljublje, sloboda, dostojanstvo. Kunić je u svojim epigramima izrekao mnoge riječi hvale Alfierijevu osjećaju pravde i dužnosti, te političkom i moralnom sadržaju njegova

1 Ioachimus Tosi, *De vita Raymundi Cunicii commentariolum* (Romae, 1795); Giovanni Fabbroni, »Vita Raymundi Cunicii«, u: *Vita Italorum doctrina excellentium* 16, pp. 216-237; D. Vaccolini, »Biografia di Raimundo Cunic«, u: *Biografie degli illustri Italiani del secolo 18-19*, pp. 55-58; Francesco Maria Appendini, *Notizie istorico-critiche sulla antichità storia e letteratura de' Ragusei* (Ragusa: Antonio Martecchini, 1802), pp. 162-167; Nicola Tommaseo, »Raimondo Cunic«, u: Pier-Francesco Martecchini, *Galleria di Ragusei illustri* (Ragusa, 1841); Giovanni M. Cardella, *Compendio della storia della bella letteratura greca, latina e italiana ad uso degli alunni del Seminario e Collegio Arcivescovile di Pisa* (Milano: per Giovanni Silvestri, 1827), vol. III, parte III, pp. 67-69.

2 Raymundus Cunicus Ragusinus, *Theocriti idyllia et epigrammata latine conversa* (Romae, 1799).

3 Simeone Gliubich, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia* (Vienna. Lechner Libraj: Zara Battara e Abelich Libraj., 1856), pp. 92-94, na p. 94.

stvaralaštva. Alfieri je uzvratio Kuniću žestokom osudom njegove poezije na latinskom jeziku koja je afektivna i neargumentirana: »Oh quanta bella latinità sprecata in tante nullità!« Ova je poražavajuća definicija Kunićeva auktorskog pjesničkog djela, zapisana u časopisu *Antologia giornale di scienze, lettere e arti* (br. 88, april 1828, vol XXX, str. 101).⁴

U ovom će radu, međutim, ponajviše biti riječi o dvjema cjelovitim studijama Kunićeva pjesništva i prevodilačkog posla, Appendinijevoj i Tommaseovoj.

Francesco Maria Appendini, talijanski pijarist porijeklom iz Piemonta inkulturiran u dubrovačku sredinu, autor je književnopovijesnog djela *Notizie istorico-critiche sulla antichità storia e letteratura de' Ragusei* koje sadrži, među ostalim, i studiju o životu i djelu Rajmunda Kunića. Premda je život završio u trećem deceniju 19. vijeka, a njegovo najvažnije djelo *Notizie* objavljeno 1802/1803. u Dubrovniku, Appendini je svojim nazorom, stilskim i idejnim sadržajima zapravo čovjek 18. stoljeća. Iz krila erudicije Arkadija je, naime, razvila kritiku kao neku vrstu intelektualne gimnastike, koju su osobito usavršili L. Muratori (*Rerum italicarum scriptores*) i S. Maffei (*Storia diplomatica*). Ovu tradiciju nastavljao je Francesco Maria Appendini, školovan u Rimu (profesor mu je bio najmlađi od dubrovačkih latinista 18. stoljeća - Faustin Galjuf), gdje je mogao upoznati i Rajmunda Kunića, kako ističe Appendinijev biograf.⁵ Appendini je posve prihvatio Kunićev pjesnički stav, razvijajući pritom vlastitu klasicističku koncepciju. Smatra da Kunićevu poetiku samo obrazovani u dobrim školama mogu razumjeti ili joj eventualno dati prigovor, odnosno samo takvi mogu suditi o njegovim djelima punim duha i osjećajnosti. Appendini je sav zadojen starom Grčkom i Rimom, služi se poviješću i filozofijom, ali pokazuje i umjetnički osjećaj. Njegova kritika, premda opterećena erudicijom, nije praznorječiva, ona uključuje interpretaciju pa čak i sintezu.

Oslikao je Kunića kao čovjeka uzorna morala, vrijedna kršćanina, religioznog, društvenog, »ni u neznatnoj mjeri nagrđenog onim prizemnim i vulgarnim strastima kojima često podlegnu i najveći literati«, pobožnog, blagog, poniznog, punog poštovanja, iskrenog, osjećajnog, posvećenog svome zvanju, neusiljenog, mudrog, oštroumnog i obzirnog, »koji je u svom nastupu znao decentno združiti čistoću duše koju je proglašavao svojim idolom, učena raspravljanja i eruditske skupove«.

Appendini ističe da je s velikom lakoćom Kunić nizao svoje stihove, upozorivši da to treba zahvaliti, prije svega, dugom i upornom vježbanju. »Često je bio viđen u kakvoj trgovini ili kako skreće u kut kakve vile da bi napisao ono što je putem sastavio. No, ta lakoća nije međutim ništa oduzimala ulozi osjećajnosti i pjesničke izražajnosti i drugim vrijednostima koje posjeduje izvrstan pisac i zbog čega ga je Josip II. u Beču molio za savjet, zajedno sa Stayem, u svezi jednog izvješća i prihvatio njihovo mišljenje smatrajući ih stvaraočima i arbitrima dobrog stila.«

Appendini je istaknuo utjecaj slikarstva na Kunićev pjesnički doživljaj, pripomenuvši da se na »lijepim obalama Arna oduševljavao različitim likovnim i kiparskim djelima otkrivajući pravi duh stvari i sadržaj ljepote, oblikujući ideju jedinstva, sklada i reda«. Govoreći o Kunićevu stilu, naglašava da je profinjen i umjeren, te da niže pjesničke slike s dražesti, mekoćom i osjećajnošću, da su mu elegije teške i lagane ili nježne, ugodne, ili pak pune strasti, mirne i

4 Franjo Maixner, »Život i rad Rajmunda Kunića.«, *Rad JAZU* 96 (1889), p. 138.

5 Antonio Casnacich, *A perpetua onoranza del padre Francesco Maria Appendini* (Ragusa: Pietro Francesco Martecchini, 1838).

radosne, gdjekad melankolične, slijedeći primjer Katula, ali prije svega kalimahovske.

Za Kunićeve distihe Appendini drži da su lagani, elegantni, nježni, dražesni itd, uspoređujući ga opet s Kalimahom. Smatra da su elegije Kunićeve dvostruko grčke »jer nitko bolje od Grka nije poznavao ljudsko srce i slijedio ga pjesničkom riječi i jezikom«, upravo stoga što je usvojio grčki način razmišljanja, sadržaj grčkih pjesnika, gradaciju njihovih misli, »približivši se tako predmetu da njegovi pjesnički radovi kao svjetlotamno na slici poprimaju savršenost«.

Appendini je naglasio utjecaj Vergilijeve frazeologije i pjesničke dikcije u Kunića. Tvrdi da je kao dobar poznavalac Vergilija, jednako kao i Homera, Kunić valjano znao grčkom izvorniku prilagoditi izraze što ih je iz Vergilija unašao u prijevod *Ilijade*.

Prijevod *Ilijade*, izuzetno težak posao za prevoditelja, pretpostavlja veliko znanje i izuzetnu eleganciju prevoditeljeva jezičnog izraza. Zahvaljujući talentu, velikom poštovanju, te studioznoj pripremi za ovaj pothvat, Kunić je, smatra Appendini, svoju zadaću obavio veoma uspješno, »tako da se možemo diviti njegovu Homeru, preobučenome u dražest i ljepotu vergilijansku«, pa stoga Kunićev prijevod drži upravo modelom iznimnog književnog prijevoda.⁶

Appendini je napomenuo i to da je Kunić pisao vlastite stihove i na toskanskom s ljupkošću, čistoćom i tankočutnošću,⁷ ali ne ulazi u dublju analizu ove Kunićeve autorske poezije, dok je njegove latinske elegije i epigrame držao upravo majstorskim ostvarenjima, kao i prijevode Homera i pjesnika palatinske antologije.

Appendinijevo bavljenje Kunićem ima karakter cjelovite znanstvene rasprave, iako uz niz objektivnih podataka donosi pregršt subjektivnih dojmova i asocijacija koje često prerastaju u panegirik. No, Appendinijev pristup Kunićevu pjesničkom stvaralaštvu mnogo je više od konvencionalnog arkadijskog aplauza. On otkriva prije svega da je Appendini izuzetno dobro poznao cjeloviti opus dubrovačkog književnika, uočio njegove vrijednosti te ih podastro u svom književnopovijesnom djelu u kojem je prvi prikazao književnost nastalu na području Dubrovačke Republike u svojoj organskoj povezanosti rodova i vrsta te u kronološkoj vezi samih književnika.

Na sličan način pisali su o Kuniću i drugi arkadijci, pozivajući se većinom na Appendinijev cjeloviti prikaz Kunićeva života i djela. Anonimni recenzent Appendinijeva književnopovijesnoga djela *Notizie* u časopisu *Giornale Letterario di Padova* za mjesec studeni 1807. zadržao se upravo na Appendinijevom prikazu Kunića, pitajući se tko ne pozna njegove prijevode *Ilijade*, *Antologije* i Teokritove poezije, te Kunićeve elegije i epigrame, kao i Kunićeve latinske adaptacije talijanskih berneskinih pjesama. To čini i književni povjesnik G. M. Cardella koji našeg Kunića smatra Talijanom, premda zna da je rođen u Dubrovniku. U svom *Pregledu povijesti grčke, latinske i talijanske književnosti*, koji je leksikonskog karaktera, Kuniću je Cardella posvetio jednaku pažnju kao i Ruđeru Boškoviću. Tvrdi da je Kunić bio odličan poznavalac talijanskoga jezika, ali da je grčki i latinski usavršio do u tančine. Istaknuvši vrsnoću Kunićevih prijevoda epigrama iz palatinske antologije navodi i to da ih je popratio korisnim i učenim bilješkama. Cardella se ne izjašnjava o umjetničkoj vrijednosti Kunićevih elegija i

6 Appendinijeva knjiga dočekana je s velikom hvalom i u Dubrovniku i u talijanskim gradovima. »Giornale Letterario di Padova« donio je prikaz ovog Appendinijeva djela u nastavcima 1807. godine, osobito naglasivši Appendinijev prikaz Kunićeva života i književnog djela.

7 Appendini, *Notizie*, p. 176: »Raimondo, come ricavasi dalle sue lettere, scriveva anche in Toscana con vezzo, purità e delicatezza.«

epigrama pa je moguće da ih nije ni poznao.⁸

»Una delle splenditissime stelle ragusee in scienza e in letteratura...«, piše u predgovoru izdanja Kunićevih epigrama Lorenzo Rondolini u Trstu 1832. *Giornale Arcadico* posvećuje mu pozornost i onda kad je u književnosti već posve preživjelo idilično vrijeme talijanske Arkadije.⁹

Njezini ideali bili su osuđeni još mnogo ranije, već onda kad su djela Rousseaua, Voltairea i Diderota počela obilaziti Italiju. Nisu samo pokrenuta pitanja stilističkog iskaza, arkadijske deklamacije i retorike, već je ta književnost napadana i u sadržajnom pogledu. Njezin učeni mehanizam, koji se nazivao tzv. klasičnim stilom, razotkrivali su kritičari kao težak i dosadan frazarij. »Heroizam je bilo golo pretjerivanje, idila dosada, elegija bljutavost«, zaključuje o tom razdoblju kulturne povijesti, prilično strogo, Francesco De Sanctis, talijanski književni kritičar, no to je bilo gotovo sto godina kasnije.¹⁰ Novo stoljeće polako je napredovalo, skolastičke i geometrijske forme prepuštale su postupno svoje mjesto prirodnome razgovoru. Forma je izlazila iz znanstvenoga mira i postajala književnom. Latinski jezik prepuštao je mjesto narodnim jezicima.

Nove ideje oblikovale su i novu književnu kritiku. Pažnja je s vanjskih, tehničkih elemenata bila skrenuta na motiv i značenje djela. Književnost Arkadije, ocijenjena kao ideja u svojoj praznoj apstrakciji, osuđena je kao konvencionalna i klasična, osobito njezina obilata uporaba mitologije. Kritika je negativno gledala na fantastične poetične elemente koje je unijela klasicistička poezija. Ona je nastojala otvoriti nove sadržaje i nove ideale, skinuti s književnosti klasični i mitološki sjaj, približiti joj se jednostavnim, prirodnim i pučkim formama, bez konvencionalne ljuštore, retoričkih i akademičkih naglašavanja. Zahvaćen snažnim tokovima romantizma Nikola Tommaseo napadao je uporabu mitologije prihvaćajući za razliku od toga svježe romantičke postulate. Novi pristup očitovao je u studiji o Rajmundu Kuniću i njegovu književnom djelu.¹¹ No, premda je Tommaseo značajno pridonio razvoju talijanske književne kritike 19. stoljeća, nije odbacio Kunića kao pjesnika Arkadije.

Čini se da je prema ovome sunarodnjaku, koji je umro 30-etak godina prije Tommaseovog dolaska u Italiju, Tommaseo gajio osobite simpatije. Možda se u njemu javila i identifikacija s Kunićevim likom koji je ne samo porijeklom, već i sudbinom nalikovao Tommaseovu životnom putu. Premda je gotovo stoljeće bilo među njima, »obojica su se u vrijeme kad narodne književnosti počinju cvasti na svojim nacionalnim jezicima, držali latinske gramatike.«¹² Jer obojica su držali latinski jezik sjedinjujućom misli, koji ih je razapete između hrvatskog i talijanskog jezika vezivao s kulturnom Europom. Tommasea su, pod utjecajem romantizma, smetali klasični elementi u Kunićevoj poeziji. On drži da su klasične aluzije postavile klopku

8 G. M. Cardella, *Compendio*, p. 67

9 G. S., »Intorno a vari poeti moderni di Ragusa«, *Giornale Arcadico*, sv. svibanj, 1826; Giovanni Battista Rosani šalje jednu elegiju Antunu Chersi uz prigodni tekst u kojem spominje Kunića, *Giornale Arcadico*, sv. lipanj, 1827

10 Francesco De Sanctis, *Povijest talijanske književnosti* (Zagreb: Novo doba, 1955), p. 592.

11 Prvi je put ova Tommaseova studija, uz onu o Benediktu Stayu, Bernardu Zamagni i Juniju Restiju, objavljena u projektu *Galleria di Ragusei illustri* dubrovačkoga tiskara Petra Frana Martecchinija 1841. godine, uz osobito zauzimanje Antuna Kaznačića, odvjetnika i književnog djelatnika te materijalnu potporu dubrovačkoga biskupa Antuna Jurića. S neznatnim preinakama Tommaseo je istu književnopovijesnu studiju objavio u knjizi književnih kritika: *Studi critici* (Venezia: Giorgio A. Andruzzi, 1843), pp. 213-217

12 Ivan Katušić, *Vječno progonoštvo Nikole Tommasea* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1975), p. 143.

njegovu razumu, da mu je klasična kultura sputala duh. »To što je Kunić posvećivao epigrame Klitemnestri, Agamemnonu, Eneji, ne zadivljuje me. Ali što u svetim sadržajima koristi svjetovni način govora, i usporedbe s Gonzagom i Uliksom, ne može ne izgledati čudno.« Čudno je, međutim, upravo to da Tommaseo nije razumijevao bit poetike Arkadana i da mu njezina višeslojnost, učenost i svojevrsna šifriranost nije bila transparentna. Tommaseo je, naime, kao čovjek novog vremena, kao sljedbenik Risorgimenta, prezirao ideale koji su nosili epitet klasičnoga i njihovu poetiku koju je smatrao krutom, formalističkom i mehaničkom u ime povijesne istine, prirodnosti i osjećajnosti za kojima je išao novi duh vremena.

O Kuniću kao osobi Tommaseo nudi kratku i sažetu informaciju: »Dobar, drag, iskren, mudar, milostiv, nije nikad ništa tražio za sebe od velikih, pružao je drugima pomoć djelotvorno i uspješno. Izuzetnih govorničkih sposobnosti, prijatelji su rado slušali njegovu besjedu, okruženi novima šutio je, nikad nije sudjelovao u raspravama. Velika je bila njegova slava. Do posljednjeg dana mučila ga je pospanost, imao poteškoća s mokrenjem, poslije mnogih muka udar apopleksije zatamnio je njegov um da bi potom umro u studenome 1794. Bio je osobnost dostojanstvena držanja. Izgledao je skromno, ali je bio s profinjenim crtama lica. Bogoljubna i milosrdna, nije ga progonila tuđa zavist. Obilato je slavio ljude dostojne i časne: na vijesti o njihovim bolestima pisao je sažalne stihove, za njihov oporavak upućivao im je stihovane čestitke.«

Ustvrdivši da je Kunić pisao za svoju rasonodu, a ne za slavu, Tommaseo drži da je njegovo književno i prevodilačko djelo pozitivan prinos isusovačkom društvu. Poštuje ga jer je znao ostati skroman, potcijeniti neuke plemiće i sumnjiva bogatstva, a naročito zato što su mu laskanja mnogo skromnija nego u mnogo većih pisaca i što je često znao, kako navodi, sramotiti bezočne hvalitelje. Zamjera njegovoj poeziji u kojoj se više osjeća filološka strast nego poetski duh, a drži i to da mu nisu osmišljeni stavovi o književnoj ljepoti. Ova Tommaseova postavka iznenađuje utoliko što Kunićev epigramski ciklus, koji je Tommaseu nesumnjivo bio poznat, ima dosta estetičkih tema a o tome govori i u traduktološkoj raspravi *Operis ratio* u izdanju *Ilijade*. Štoviše, Tommaseo nalazi da su Kunićevi epigrami opori premda je, čini se, pažljivo čitao samo one posvećene pjesnikovoj Lydi - gospođi Mariji Pizzelli. O Kunićevim elegijama Tommaseo ne spominje ni riječi. Istaknuo je da je Kunićev prijevod pun Plautova duha te da nije vidio pogreške hladnoga Terencija. Zanimljivo je i to što Tommaseo, fanatični poklonik žena, zamjera Kuniću njegova sijela u salonu Marije Pizzelli, prije svega epigrame koje je posvetio ovoj lijepoj i mladoj gospođi: »Neprijatno je, međutim, vidjeti da se čovjek egzaltira do te mjere da postane psić neke gospođe i između dva epigrama toj ženi piše jednog o malome Isušu«. Dubrovčani mu tu zlonamjernu opasku nisu mogli oprostiti.¹³

Kunić je, priznaje mu Tommaseo, osjećao dužnost dobrog prevoditelja potičući u sebi velikodušno slobodu koja je u stanju mijenjati riječi, sačuvavši u njima smisao. Iskao je veličanstvenost, snagu i jasnoću, plašeći se usiljenosti, zamršenosti, hladnoće, skučenosti, prevelike jednostavnosti, pjesničkoga blebetanja ili grube škripe u pjesnikovu pjevu. Tommaseo, koji nikad nije bio blag prema prevodiocima (»Rijetke su ljepotice koje ostanu čiste nakon što ih pomiluje prevoditelj«¹⁴), ostao je dosljedan i u Kunićevu primjeru. No, veliko priznanje odao je svom starijem sunarodnjaku otkrivši da je u *Ilijadu* unio živahni grčki ritam i da se u njegovu prijevodu osjeća Homerov život. Kunićev je stavio ispred Montijeva prijevoda, a

13 Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike* (Zagreb: Matica hrvatska, 1941), p. 35.

14 Katušić, *Vječno progonstvo Nikole Tommasea*, p. 141

nakon što ga je usporedio s Ciceronovim, utvrđuje da je Dubrovčanin Kunić bolje obavio taj posao i od velikog rimskog pjesnika. »Nisam pretjerao u pohvalama pišući o Kuniću«,¹⁵ navodi u zaključku Tommaseo kao da se pravda dubrovačkoj čitalačkoj publici ponosnoj na svoju tradiciju, a kao razlog ističe da mu se to uvijek činilo nedostojnim slave i kreposti časnih ljudi kakvim je držao i Kunića, smatrajući ga jednim od najboljih znalaca latinskog jezika 18. stoljeća.

Ovako je o našem Kuniću govorila talijanska književna kritika 19. stoljeća, priznajući mu obdarenost snagom i lakoćom u oblikovanju stihova te dobro poznavanje grčkog i latinskog jezika, kao i zakonitosti stihotvorstva. Različiti pristupi u vrednovanju Kunićevih autorskih stihova, koji su dobrim dijelom rezultat necjelovitog uvida u njihov sadržaj, približeni su kad su posrijedi Kunićevi prijevodi. U tom pogledu, mnijenje talijanske književne kritike 19. stoljeća podudara se da je, slijedeći stožerne postulate prevodilačkog majstorstva - vjernost izvorniku i ljepota prevedenog djela, Kunić ostvario iznimne prijevode grčkih pjesnika Antologije, a uzorom na vergilijansku pjesničku dikciju, i ponajbolji prijevod Homerove *Ilijade* na latinski jezik.

¹⁵ Tommaseo, »Raimondo Cunich«, u: Pier-Francesco Martecchini, *Galleria di Ragusei illustri*, p. 7: »Non ho, scrivendo di Raimondo Cunich, esagerate le lodi.«

Slavica Stojan

RAJMUND KUNIĆ AND ITALIAN LITERARY CRITICISM OF THE 19TH CENTURY

Summary

The Italian literary criticism of the 19th century was fully acquainted with the lyrical work of Rajmund Kunić recognizing his peculiar talent, smooth handling of verse and exquisite knowledge of versification. The critics' views were almost unanimous in evaluating Kunić's poetry and his translations of Palatine Anthology and Homer. Influenced by Vergilian poetic diction, he translated the Greek Anthology poets achieving outstanding results. In addition he produced one of the best translations of the *Iliad* into Latin.